

NÅR DET LUGGER I EN RELASJON

Om det å løfte seg etter håret

”Det er mer mellom himmel og jord enn de fleste andre steder.” Kloke ord med ukjent opphav. Like fullt er nok dette en påstand som både bekjennende empirikere og andre tenkere kan slutte seg til.

Noen ganger kan det være nyttig å undersøke om det skjer mer *mellom* mennesker enn på innsiden av den enkelte person. En kan raskt falle for fristelsen til å forklare en relasjon ut fra hvordan de enkelte personer er. Da brukes ofte begreper som speiler ganske, presumptivt, stabile karaktertrekk. ”Han har alltid vært vanskelig å komme inn på...” Hun er bare ikke interessert i å høre på meg....” Jeg er alt for utålmodig til å jobbe med sånne elever....” ”Han er lat og tiltaksløs.” Slike formuleringer inviterer i begrenset grad til å skape endring. De bidrar heller ikke nevneverdig til å skape tro på at endring er mulig. Av praktiske hensyn bør vi søke å forstå og beskrive relasjonen på en måte som gjør oss i stand til å endre den.

Verktøy og Soft-skills

Forskning viser at en svært sentral faktor for elevers læringsutbytte er relasjon mellom lærer og elev. En naturlig følge av denne dokumentasjonen er å utvikle håndterbare verktøy for å bedre en relasjon. Innledningsvis er det da viktig å presisere at vi dermed kan legge oss nær opp til en instrumentell forståelse av relasjonsbegrepet. En god relasjon blir et redskap til å fremme læring og ikke ”et gode i seg selv.” Vi møter samme fenomen i bl.a. servicenæringen der personlig nærhet, et hyggelig smil, respektfull kundebehandling og høflighet innarbeides i markedsføringen med den overordnede hensikt å fremme salg.

Barn og ungdommer er sensitive overfor ”fake” enten det dreier seg om klær eller voksnes uttrykksmåter. Med bakgrunn i denne bevissthet, og med en etisk ryggrad som utgangspunkt, bør en god relasjon være verdifull nok ”i seg selv.”

Like fullt er det både faglig og etisk påkrevd å lete etter fremgangsmåter som maksimerer den enkelte elevs læringsutbytte. I et slikt lys tegner det seg en todelt og begrunnet motivasjon for å arbeide med relasjoner i skolen.

I praksis blir en relasjon observerbar bl.a gjennom de handlingsmønstre som utspiller seg mellom to personer. Den subjektive opplevelsen vil ikke tre like klart frem. Slik sett må en være bevisst på at også handlingsmønstrene tolkes ulikt av de ulike aktører.

Når kabalen ikke går opp

Samtidig er disse mønstrene en tilgjengelig arena for intervensjon. I en kabal vil innføringen av et nytt kort ofte endre den påfølgende rekkefølgen. Der handlingsmønstrene oppleves fastlåste vil en innledningsvis kunne spørre hva en kan gjøre annerledes, ikke først og fremst bedre. Istedenfor å finne ”den rette tingen å gjøre” vil en kunne anta at nesten hver ny komponent som innføres i et samspill, til en viss grad, vil fungere som en nøkkel til å åpne noe som er fastlåst. En lærer som går fra å trekke blikket unna og overse en elev hun misliker, til å se denne inn i øynene, smile og si ”Hei”, vil avgjort bidra til å endre denne elevens både observerbare respons og dens tenkning. Begge er sentrale bestanddeler i en relasjon. Dette betyr ikke at den umiddelbare responsen eleven gir vil være den ønskede. Men ved å myke opp og rokere på handlingsmønstrene gjør man dem mer formbare.

En liten historie

En lærer hadde en elev som i stor grad avviste hennes forsøk på å nærme seg ham. Til sosiallærer hadde han sagt at denne læreren ikke likte ham og at hun var håpløs. Læreren begynte systematisk å ringe foreldrene 2 ganger i uken og tilbakemeldte alt deres sønn gjorde av konstruktiv aktivitet. Disse foreldrene refererte samtalene med lærer til sin sønn. Læreren erfarte at gutten gradvis begynte å tiltale henne mer ordentlig og lytte når hun snakket til ham. Dette kan tjene som eksempel til å vise at det er mulig å intervensere *kontekstuel*t i arbeidet med å bedre en relasjon. De hardeste knutene i en floke løsnes noen ganger ved at man begynner med å trekke i de løsere trådene *rundt* knuten.

Å løfte seg etter håret er som oftest lite mer enn smertefullt. *Høyere* kommer man sjelden. Det kan være nyttig, ved endring av relasjon, å ha et todelt forankringspunkt der en på den ene siden tenker hva en selv konkret kan bringe inn i eller trekke fra den aktuelle relasjonen. På den annen side bør en søke et eksternt støttepunkt for å gjøre endringen lettere å gjennomføre, samt gi den en mer stabil karakter i fortsettelsen.

Som referert i det ovenforstående kan foreldre være en kontekstuell faktor det er mulig å støtte seg til. Kollegaer kan være en annen. En kan be en kollega observere og gi tilbakemelding på det hun ser. I ett tilfelle valgte en lærer, i samråd med en kollega, å avstå fra kommentarer som tenderte mot å beskrive en elevs gjentatte regelbrudd. Setninger som "Alltid må du..." Hver gang jeg sier noe til deg... så..." Nå har du kommet for sent til timene hver dag de siste..." ble utelatt. I stedet gikk hun over til å formulere den atferden hun ønsket å se; "Jeg vil gjerne at du jobber med denne oppgaven..." Det er fint om du nå setter deg ned på stolen så kommer jeg bort og hjelper deg..." Hun ga også en enkel, kortfattet positiv respons på ønsket atferd. Via skriftlig egenregistrering og oppfølgende observasjon fra kollega bidro denne læreren til å bedre relasjon til en elev ved å endre egen atferd først. Hensikten er her ikke å distribuere oppskrifter på hvordan jobbe med relasjoner, men snarere å demonstrere at en relasjon er tilgjengelig for endring. Vår forståelse av relasjon bidrar til valg av posisjon vi inntar som utgangspunkt for endringsarbeidet. En relasjon består av ulike komponenter, bl.a. våre følelser, vår virkelighetsoppfatning, kontekstuelle faktorer og handlingsmønstre. Således er veiene inn til å arbeide med en relasjon ulike. I en lærer-elev-relasjon må man søke etter en håndtering som lar seg forene med de arbeidsoppgaver en for øvrig trenger å utføre.

Hvordan like elever

Å kreve av en lærer at hun uten videre skal like alle elever kan synes urimelig – og er det. Gergen siteres gjerne på at vi ikke *har* følelser, men *gjør* dem. (Gergen, 1994)" Følelser er ikke en indre biologisk tilstand, men får sin mening gjennom å være en del av kulturelle mønstre for samhandling." Ved å intervensere på våre handlingsmønstre intervenserer vi dermed også på våre, og andres, følelser. Her er faktorenes orden ikke likegyldig.

"- Nå har jeg sagt til deg tusen ganger at du ikke må..." Har man prøvd noe TUSEN ganger uten at det nytter, så er det kanskje på tide å prøve noe annet?

Her må det sterkere lut til. Det er en utbredt misforståelse at omfattende problemer alltid fordrer omfattende tiltak. Ett nytt kort endrer hele kabalens rekkefølge, En konkret endring i en relasjon kan ha samme effekt som en grads vinkelendring på kartet; en ender opp et helt annet sted.

"Jeg har prøvd alt, og ingenting nytter." Prøv ikke alt! I stedet kan en noen ganger utforske den ene lille hårfine endringen; forskjellen som utgjør forskjellen.